

Seculier geloven: **hedonisme** **als levensbeschouwing**

JAN SWART

Het einde van de les nadert. Met zeven leerlingen uit havo 5 zit ik in een kring. Ik stel ze een laatste vraag: “stel: je bent 80 jaar oud en je kijkt terug op je leven. Wanneer kun je dan tevreden zijn?” “Als ik gewoon een beetje heb kunnen genieten,” antwoordt de eerste leerling. De anderen volgen en geven soortgelijke antwoorden. Het is bijzonder dat deze groep in levensbeschouwelijk opzicht bestond uit leerlingen die zichzelf identificeren als christen, moslim, of niet-gelovig en toch allemaal hetzelfde antwoord geven op mijn vraag.

Seculier geloven

Sinds een aantal jaren maakt de module *seculier geloven* een vast onderdeel uit van het godsdienstonderwijs in de bovenbouw van het Christelijk Lyceum Veenendaal. Vanuit de vakgroep leefde al langer de wens om relevant te zijn voor het groeiende aantal leerlingen dat geen (actieve) binding heeft met een bepaalde godsdienst.

Ik begin deze module dan ook stevast met de vraag “waarin geloven mensen die niet godsdienstig zijn?” De antwoorden van onze leerlingen zijn meestal in de trant van: “weet ik niet”, “in zichzelf” of “in de wetenschap”. Het populairste antwoord blijft “in niks”.

Onze overwegend seculiere leerlingpopulatie (ik schat in dat van de 2000 leerlingen ongeveer 20% godsdienstig is: 10% christen en 10% moslim) is grotendeels van mening dat ze nergens in geloven. Ze hebben naar eigen zeggen ook geen geloof nodig. Ze *zijn* gewoon, nemen het leven zoals het is. Ze zijn gelukkig en ervaren geen behoefte aan geloof (in een God). Een aantal leerlingen vindt het vak godsdienst om die reden dan ook weinig interessant en zinvol. Waarom zou je moeten nadenken over, of iets leren van, iets waar jij toch niet in gelooft?

Het geloof van leerlingen ligt vaak in het verlengde van wat ouders bewust en/of onbewust in de opvoeding hebben meegegeven en van wat de cultuur op ontelbare manieren communiceert.

Maar wat is geloven eigenlijk? Is het zo dat alleen godsdienstige mensen geloven? Ik denk van niet. Mijn reactie op het idee dat je nergens in zou kunnen geloven is meestal: geloof je dan ook niet in vrijheid, gelijkheid, democratie en mensenrechten? Meestal volgt daarop het antwoord “maar dat heeft toch niks met geloof te maken?”

De schoonheid van een aan de muur geplakte banaan

Terugkomend op de vraag wat geloven is, hanteer ik de volgende definitie: geloven is ervaren dat de overtuigingen (of ideeën) die je hebt waar, goed of mooi zijn. Natuurlijk kun je er nog meer over zeggen, maar dit is geloven volgens mij in de meest brede zin van het woord. Zo kun je geloven dat een havo-diploma waarde heeft, of een briefje van tien. Je kunt geloven dat SC Heerenveen de beste club van Nederland is. Je kunt geloven dat een met tape aan de muur bevestigde banaan een mooi kunstwerk is. Je kunt geloven dat vrouwen wel of niet gelijkwaardig zijn aan mannen of dat ieder mensenleven

telt, enzovoorts. De lijst is oneindig. De bewering dat je nergens in gelooft is met deze definitie van geloven overduidelijk onjuist. Ieder mens heeft ideeën over de werkelijkheid van wat waar, goed en mooi is. Natuurlijk kun je zeggen dat je niet in (het bestaan van een) God gelooft, of dat je niet in een bepaalde godsdienst gelooft, net als dat je kunt zeggen dat je niet gelooft in de schoonheid van een aan de muur geplakte banaan.

Ervan uitgaande van het idee dat iedereen gelooft, wat kun je zeggen over het (levensbeschouwelijke) geloof van leerlingen? Met welke overtuigingen staan zij in het leven? Wat ervaren jongeren ten diepste als waar, goed en mooi?

Hedonisme als dominante levensfilosofie

Er is afgelopen tijd veel gepubliceerd over hedonisme als de dominante levensfilosofie van Nederlanders. In een van de publicaties over dit onderwerp schrijft Peter Kanne van marktonderzoeksbureau Ipsos:

Hedonisme (plezier, een comfortabel leven) is de belangrijkste waarde voor de jongste generatie. Beduidend lager scoren ze op ‘welwillendheid’, ‘prestatie’ en ‘universalisme.’ (...) We staan in de wereldtop als het gaat om onze neiging tot individualisme en ons ‘carpe diem’-gevoel. Maar liefst 76 procent onderschrijft de gedachte dat het ‘het belangrijkste is om vandaag van het leven te genieten, morgen zorgt wel voor zichzelf’. In vergelijking met de rest van de wereld blijkt het Nederlandse volk het minst ambitieus. Ruim 80 procent van de inwoners van opkomende landen als India, Pakistan, Nigeria en Zambia is ervan overtuigd dat het verwerven van een prominente arbeidspositie iets nastrevenswaardigs is, in China is dat 63 procent. Maar in Europese landen als Zweden, Duitsland en Denemarken geldt dat voor een kwart tot een derde. Nederland sluit de rij: slechts 16 procent streeft dit na, 80 procent niet. (Kanne, 2024)

Dit citaat sluit aan bij mijn eigen bevindingen vanuit de onderwijspraktijk. “Als ik gewoon een beetje heb kunnen genieten” was het antwoord op de vraag “stel; je bent 80 jaar oud en je kijkt terug op je leven. Wanneer kun je dan tevreden zijn?” Dit klinkt inderdaad weinig ambitieus. Ten diepste geloven mijn leerlingen, religieus of niet, dat het “het belangrijkste is om vandaag van het leven te genieten, morgen zorgt wel voor zichzelf.” Ze ervaren het *carpe-diem* gevoel als waar, goed en mooi. Veruit de meesten zijn zich hiervan echter niet bewust.

De hedonist van de klas

In een van de lessen doe ik aan de hand van tien stellingen een zelftest genaamd ‘hoe hedonistisch ben ik?’ Hoe meer stellingen met ‘ja’ beantwoord worden,

hoe hedonistischer je bent. Degene die de meeste stellingen positief beantwoordt is, met een knipoog, 'de hedonist van de klas'. Ik vraag altijd of die leerling dit al van zichzelf wist. Dat blijkt bijna nooit het geval. En ik vraag ook altijd hoe diegene aan dit geloof komt. Een overtuigend antwoord blijft vaak achterwege. Na wat doorvragen komen we vaak uit op de invloed van opvoeding en cultuur waarin we leven. Het hedonisme is namelijk, net als christendom en islam, op de leeftijd van mijn leerlingen vaak geen bewuste keuze. (Je kunt je afvragen of dit op latere leeftijd wel zo is, maar dat even terzijde.) Het geloof van leerlingen ligt vaak in het verlengde van wat ouders bewust en/of onbewust in de opvoeding hebben meegegeven en van wat de cultuur op ontelbare manieren communiceert. Dit geldt ook voor leerlingen die zichzelf humanist noemen. Ook dit geloof is vaak onbewust aanwezig en blijkt evenals ieder andere overtuiging niet zozeer het resultaat te zijn van weloverwogen keuzes en denkbeelden.

Als christen geloof ik dat waarheid, goedheid en schoonheid meer is dan een individuele ervaring. Ik geloof in het bestaan van universele waarheid, goedheid en schoonheid en dat het belangrijk is om deze persoonlijk te leren kennen. Daarom geloof ik dat het voor ieder mens zinvol is om hier naar op zoek te gaan in de overtuiging dat wie zoekt ook zal vinden. Dit zoeken gaat volgens de Bijbel samen met 'vragen' en 'kloppen'. Daarom ondervragen we elkaar in de lessen, nieuwsgierig, maar ook kritisch. "Klopt het wel wat je zegt? Waar komt die overtuiging vandaan? Waarom denk je zo?"

Seculier fundamentalisme

Het betwijfelen of kritisch bevragen van iemands diepste overtuigingen roept regelmatig weerstand op. Dit geldt voor alle geloven en overtuigingen, ook hedonisme en humanisme. Het idee dat geloven iets is voor andere mensen en dat jij dit niet nodig hebt (omdat je je leven niet baseert op iets vaags als geloof, maar op zekerheid) is volgens mij een vorm van seculier fundamentalisme. Dit kritisch bevragen is niet makkelijk voor een (seculier) gelovige maar het maakt wel dat je het ergens over hebt. Het plaatst alle leerlingen in de klas, ongeacht hun levensbeschouwelijke achtergrond, op dezelfde 'grond' waarbij het verschil tussen seculier en religieus wegvalt.

Relevant voor alle leerlingen

Ik geloof dat het vak godsdienst of levensbeschouwing enorm relevant kan zijn voor leerlingen persoonlijk en voor onze samenleving als geheel. Maar dan moeten we af van het idee dat geloven alleen iets is voor die (naar schatting) 10-20% van de leerlingen die zichzelf religieus noemt. Ik ben ervan overtuigd dat die andere groep net

zo gelovig is als mijn godsdienstige leerlingen, en dat dit veelal een onbewust en dus ongerefecteerd geloof is.

Jan Swart

Het voorbeeld waar ik dit artikel mee begon, laat ook zien dat het hedonisme de dominante levensbeschouwing is onder onze leerlingen. Niet alleen voor de seculiere leerling die van zichzelf denkt dat hij niets gelooft, maar ook voor de christen en de moslim. Het benoemen van het hedonisme als levensbeschouwing (of misschien zelfs als religie) is inzichtgevend en relevant voor alle leerlingen die ik lesgeef, religieus of niet.

Jan Swart is docent godsdienst en Geloof, leven en filosofie op het Christelijk Lyceum Veenendaal

